

VÝCHOVA

V KONTEXTU AUTISMU

Klíčové související otázky

- K čemu vést dítě s autismem?
- Můžeme respektovat osobnost autisty?
- Jak můžeme rozvíjet vztah s autistickým dítětem?
- Co prospívá a co brání socializaci dítěte s autismem?
- K čemu je dobrá inkluze?

Oč jde ve výchově dětí

- Výchova je činnost, která ve společnosti zajišťuje **předávání duchovního odkazu** společnosti z generace na generaci.
- Jde zejména o **zprostředkování norem** chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod., které se v průběhu let osvědčily jako adaptivní, anebo se snaží reagovat na společenské změny.
- Je to tedy **cílené působení na osobnost** jedince ve snaze dosáhnout požadovaných změn v různých oblastech.
- V praxi to znamená, že rodiče na základě **svého přesvědčení a ideálů** připravují své dítě na život, o kterém jsou přesvědčeni, že jejich dítě čeká - viz transkulturní výzkumy v oblasti etnografie.

Oč usilovat ve výchově dětí s autismem

- Připravit dítě s autismem **podle svého nejlepšího svědomí** na život, který jej patrně čeká je nesmírně náročný úkol už proto, že:
  - ▶ často neznáme kapacitu svého dítěte (neustále nás něčím novým překvapuje),
  - ▶ nevíme jak se vyvine společenské očekávání vůči lidem s autismem,
  - ▶ nevíme jak se rozvine obecná schopnost společnosti komunikovat s těmito lidmi (rozvoj technologií, lidského poznání apod.).
- Proto nefungují klasická schémata výchovy, jak je dědíme **z generace na generaci**.
- Málo nám napovídají také **odborné publikace** a výzkumy.
- Je třeba rozhodovat se **víceméně intuitivně** se zřetelem k očekávatelné realitě. Tomu nejlépe vyhovují cíle **adaptační, autonomní a specifické**.

Prostředky ve výchově dětí s autismem

Při volbě **způsobů výchovy** je naopak dobré opírat se o:

- **Empirické poznatky vědy** - na jejich základě vznikají různé komunikační metody a výchovné či terapeutické programy;
- **Zkušenosti jiných rodin** - svépomocné skupiny rodin si vyměňují informace, sdružují se ve volnočasových aktivitách i lobují, např. podněcují výzkum a legislativu;
- **Zkušenosti s vlastním dítětem** - neboť každé dítě reaguje po svém, má vlastní historii a možnosti rodin se také mohou lišit, např. sociálním statusem, vzděláním apod.

Prostředky ve výchově dětí s autismem

Mezi **vhodné výchovné prostředky** mohou dle mentálních možností dítěte patřit:

- **Vyučování** - systematická činnost ve vyučovací jednotce, při které se rozvíjejí vědomosti, dovednosti a schopnosti a stimulují se jejich postoje ke skutečnosti;
- **Pedagogicky adaptované prostředí** - výchovný vliv má pouze tehdy, je-li záměrně uzpůsobeno přijatým výchovným cílům (viz např. Son-rise program);
- **Práce** - vhodnou činností s přijetím osobní odpovědnosti dítěte je možné zvyšovat pocit sounáležitosti s prostředím tam, kde to míra intelektu dovoluje;
- **Hra** - během hry dítě hlouběji poznává svět i sebe samotné a také nám umí sdělovat neverbalizované obsahy svého vědomí; hra má navíc projektivní hodnotu, takže se objevují i nevědomé obsahy. Dětská hra má také terapeutický potenciál.

Prostředky ve výchově dětí s autismem

Výchovné metody

Co příliš nefunguje

- **přesvědčování, příkazy** - naráží na řečové neporozumění a obranný vzdor
- **hodnocení, ocenění, tresty** - hierarchie hodnot bývá jiná, tresty vedou k agresi
- **hraní rolí, inscenace** - naráží na sociální neporozumění

Co může fungovat

- **vzor, ideál** - nápodoba je hlavní cesta sociálního učení
- **pravidla, odměny** - vyžadují srozumitelnost a hedonickou motivaci k výkonu
- **pomoc, spolupráce** - potřebují překonávat komunikační bariéry
- **dramatizace** - ve smyslu velkých gest při napojování v komunikaci

Děti s autismem ve výchově

Tři autismem zasažené oblasti:

- **Komunikace** - častá je echolálie, dítě přináší jen vlastní témata bez zájmu o témata druhých, bývá přítomno špatné porozumění řeči, upovídánost bývá spíše ventil bez souvislého obsahu.
- **Představivost** - děti s autismem nefantazírují, nesní (denní snění), málo kdy mají nějaké ambice, aspirace.
- **Sociální vztahy** - mívají vyšší potřebu samoty, např. po škole nechodí na hřiště, ale raději odpočívají. Funguje u nich nápodoba, ale často poněkud rigidně.

Děti s autismem ve výchově

- ▣ **Přidružené potíže** - bývají typicky ADHD, mentální retardace, poruchy spánku (zejména kvantitativní) a afektované prožívání bolesti i radosti (až k sebepoškozování či agresi).
- ▣ **Typické projevy:**
  - ▶ rituály bez ohledu na okolí (např. v MHD apod.);
  - ▶ častá je impulzivita;
  - ▶ iritace ostrými či hlasitými zvuky (smyslové přetěžování - únava vede i k agresi);
  - ▶ hraje si s hračkami jinak než se očekává;
  - ▶ chová se ke každému člověku jinak, má s ním originální svět.

Děti s autismem ve výchově

Zásady komunikace

- Přiblížit se jejich světu, **zajímat se** o něho - zvyšuje zájem dětí o náš svět;
- Udržovat pro dítě **snadný oční kontakt**;
- Když "není přítomen" a nechce kontakt, tak **být pouze přítomný** s ním, nenutit se;
- Když cítíme šanci na kontakt, **ukázat se spektakulárně**, abychom zaujali jeho pozornost a uvidíme, zda zájem přetrvá;
- Kontaktování může být ve formátu **opakování po dítěti** - nápodoby a stejné intonaci;
- Není vhodné navazovat kontakt **při nevhodném chování dítěte** - stydí se nebo je agresivní.

Děti s autismem v rodině

- **Raná péče** - nácvik socializace vede k vyšší úspěšnosti dětí v dalším životě (brzká diagnostika a intervence);
- Časem může docházet k **izolaci rodiny** v rámci přátel pro nevhodnost dítěte ("radši ji s sebou neberte...") - o to vhodnější je účast na setkáních svépomocných rodin;
- Je dobré **říkat si o pomoc**;
- Stacionáře a osobní asistence mohou **odlehčit rodinnému systému** jako celku;
- Nároky dítěte přinášejí **nároky na partnerství rodičů** a jejich vztahy s ostatními dětmi;
- Děti s autismem mohou mít **veliký cit pro emoce a trable rodičů**, umí "jakoby náhodně" nastolovat situace, kterými je odhalují a "léčí" (podle některých rodičů se jedná až o telepatii).